

Nefret Söylemleri ve Nefret Suçlarının Sosyal Psikoloji Bakış Açısı ile İncelenmesi: Bir Derleme

İlknur Tayınmak¹

Tayınmak, İ. (2021). Nefret söylemleri ve nefret suçlarının sosyal psikoloji bakış açısı ile incelenmesi: Bir derleme. *Nesne*, 9(22), 938-957. DOI: 10.7816/nesne-09-22-11

Anahtar kelimeler

Nefret suçu, nefret söylemi, gruplar arası ilişkiler, sosyal psikoloji

Keywords

Hate crime, hate speech, intergroup relations, social psychology

Öz

Nefret suçu ve nefret söylemi, gruplar arası olumsuz ilişkilerin uç örneklerindedir. Maruz kalan grup üyeleri açısından fiziksel ve psikolojik birçok yıkıcı sonucu bulunan nefret söylemleri ve suçlarıyla başa çıkmak için ona zemin hazırlayan değişkenlerin detaylı şekilde analiz edilmesi ve buna uygun çözüm önerilerinin sunulmasının oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmanın amacı; nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkili bazı sosyal psikolojik değişkenleri ele almak ve bu bağlamda nefret söylemlerini ve suçlarını azaltmak için çözüm önerilerinde bulunmaktır. Bu amaçla öncelikle nefret söylemleri ve nefret suçlarının tanımı yapılmış ve bu doğrultuda çeşitli örnekler sunulmuştur. Daha sonra nefret suçları ve nefret söylemleri, sosyal kimlik özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma eğilimi, gerçekçi ve sembolik tehdit algısı, engellenme ve günah keçisi kavramları açısından incelenmiştir. Bu kavramların nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkisi, Türkiye ve dünyanın çeşitli bölgelerinden araştırma bulguları ve örneklerle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Son olarak ise nefret suçları ve söylemleri ile mücadele etme noktasında bu kuramsal bilgilerden de yararlanarak bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Analysis of Hate Speech and Hate Crimes From A Social Psychological Perspective: A Review Abstract

Hate crime and hate speech are extreme examples of negative intergroup relations. It is thought that it would be very useful to analyze the variables that lead up to for dealing with hate speech and crimes that have many physical and psychological destructive consequences for the exposed group members. Therefore, the aim of the present study is to address some of the social psychological variables associated with hate speech and hate crimes and to suggest solutions to reduce hate speech and hate crimes in this context. For this purpose, first of all, hate speech and hate crimes were defined and various examples were presented in this direction. Later, hate crimes and hate speech were examined in terms of social identity identification, social dominance orientation, system justification, realistic and symbolic threat perception, frustration and scapegoat concepts. The relationship between hate speech and crimes of this concept has been embodied with research findings and examples from various regions in Turkey and the world. Finally, some solution suggestions have been presented by making use of this theoretical knowledge in terms of combating hate crimes and hate speeches.

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 23 Mart 2021
Düzeltilme tarihi: 20 Ekim 2021
Kabul tarihi: 2 Kasım 2021

DOI: 10.7816/nesne-09-22-11

¹ Araştırma Görevlisi, Karabük Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ilknurtayinmak(at)karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1120-8950

İletişim ve iş birliği, insanların geçmişten günümüze sahip olduğu maddi ve manevi tüm değerleri inşa etmeleri için çok önemli iki unsur olmuştur. Tek başına başa çıkamayacağı sorunların diğer insanlarla birlik olduğu zaman üstesinden gelebilen ve sosyal canlılar olan insanların gruplar halinde yaşamaları, onların yalnızca fiziksel güvenliğine katkı sağlamakla kalmamış; aynı zamanda geçmişten günümüze insanların birçok psikolojik ihtiyacını da karşılamıştır. Fakat insanların fiziksel ve psikolojik birçok ihtiyacını karşılayan grup oluşumlarının ne yazık ki olumsuz bir yönü de mevcuttur: Bazı durumlarda grup üyelikleri, diğer grupları “ötekileştirmeye” ve gruplar arası kutuplaşmalara zemin hazırlamaktadır. Bir grubun üyesi olan birey, kimi zaman karşısındaki diğer bireyi kişisel özelliklerine göre değil de grup üyeliğine göre değerlendirmekte ve yaptığı bu değerlendirme sonucunda ona karşı olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir. Bu grup temelli olumsuz tutum ve davranışların uç örneklerinden biri de nefret söylemleri ve nefret suçlarıdır.

Nefret söylemleri ve suçları, hukuk, iletişim bilimleri, sosyal hizmetler gibi birçok alan tarafından ele alınarak incelenmekte ve çalışılmaktadır. Nefret söylemleri ve suçlarıyla ilgili çalışmaların yürütüldüğü alanlardan bir diğeri de sosyal psikolojidir. Sosyal psikoloji, çok genel anlamda bireylerin sosyal davranışlarını bilimsel olarak incelemektedir (Hogg ve Abrams, 1998, s. 8). Gruplar arası önyargılardan beslenen, sözel ve davranışsal saldırganlık biçimi olan nefret söylemleri ve nefret suçları ise sosyal psikolojide gruplar arası ilişkiler kapsamında incelenmektedir. Hem maruz kalanlar hem de failer açısından birçok olumsuz sonucu olan ve gruplar arası hoşgörüsüzlüğün dışavurumu olan nefret söylemleri ve suçlarının nedenleri hakkında bilgi sahibi olmak, bu negatif söylem ve davranışların nasıl azaltılabileceği yönünde de fikir sunma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmanın amacı nefret söylemleri ve suçlarının nedenlerine yönelik sosyal psikolojik bir inceleme yapmak ve nasıl azaltılabileceğine dair bu doğrultuda çözüm önerilerinde bulunmaktır. Bu bağlamda öncelikle nefret suçunun ve söyleminin tanımı ele alınacak; nefret suçlarının ve söylemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Türkiye’den ve dünyanın çeşitli bölgelerinden nefret söylemi ve suçu örnekleri aktarılacaktır. Ayrıca bu başlık altında nefret söylemleri ve suçlarının maruz kalan bireylere, gruplara fiziksel ve psikolojik olarak verdiği zararlara ilişkin bazı araştırma sonuçlarına değinilecektir. İkinci bölümde nefret suçlarına ve söylemlerine zemin hazırlayan bazı değişkenlere ilişkin kapsamlı bir şema oluşturabilmek amacıyla Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979), Gerçekçi Çatışma Kuramı (Sherif ve ark., 1961) gibi bazı sosyal psikoloji kuramları hakkında kısaca bilgi verilecektir. Nefret söylemleri ve nefret suçları, bu kuramlar çerçevesinde dünyada ve Türkiye’de yürütülen araştırmaların bulguları ve konuya ilişkin örneklerle incelenecektir. Son bölümde ise nefret söylemleri ve suçlarının nasıl azaltılabileceğine dair çeşitli çözüm önerileri sunulacaktır. Nefret söylemlerini ve suçlarının tanımını, bu duruma zemin hazırlayan sosyal psikolojik faktörleri ve onu azaltmaya yönelik çözüm önerilerini birlikte ele alan bu derleme çalışmasının, literatüre ve bu konuda bilgi edinmek, çalışma yürütmek isteyen araştırmacılara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Nefret Söylemi ve Nefret Suçu Nedir? Nefret Söylemi ve Suçunun Sonuçları Nelerdir?

Nefret suçu (hate crime), mağdurun sosyal grubuna yönelik önyargılı tutumlardan beslenerek yapılan yıkıcı, tehdit içeren, zarar verici ve yasaya aykırı davranışları kapsamaktadır (Green, McFalls ve Smith, 2001). Örneğin; etnik kimlik, din, ırk, cinsel kimlik, yaş, engellilik, cinsel yönelim, ten rengi, dil gibi çeşitli özelliklere dayanarak işlenen öldürme, yaralama, mülke zarar verme, tehdit etme gibi suçlar nefret suçları kapsamında değerlendirilmektedir (Bulunmaz, 2015). Nefret suçu kavramı ilk olarak 1986’da Amerika Birleşik Devletleri’nde beyazlardan oluşan bir grubun siyahi bir bireye yönelttikleri ırkçı saldırının ardından kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde yaygın şekilde kullanılan bu kavram, birçok ülkenin

anayasasında farklı tanımlamalar ve farklı cezai yaptırımlarla kendisine yer bulmuştur. Türkiye’de ise nefret suçları ile ilgili özel bir kanun bulunmamasıyla birlikte Türk Ceza Kanunu’na göre “inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme” (115. madde) ile “nefret ve ayrımcılık” (122. madde) suç teşkil etmekte ve cezalandırılmaktadır (Demirbaş, 2017).

Önyargılardan beslenen nefret, geçmişten günümüze birçok ırksal, dini, siyasi ve etnik gruba yönelik suçun kaynağını oluşturmuştur. Geçmişten günümüze tutulan kayıtlar, raporlar ve yürütülen araştırmalar ile nefret suçlarının yaygınlığına dair bilgi edinilebilmektedir. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya’da Antisemitist motivasyonla Yahudi bireylere yönelik işlenen suçlar, nefret suçlarının en çarpıcı ve bilinen örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. ABD’de Ku Klux Klan örgütü üyelerinin ırkçı, Antisemitist ve göçmen karşıtı eylemleri de nefret suçları kapsamında değerlendirilmektedir (Çakar, 2015). ABD resmi kayıtlarına göre bir yıl içerisinde 8000’den fazla önyargı motivasyonu ile suç işlendiği ve bunun yarısından fazlasının beyazlar tarafından ırkçılık temelinde siyahilere yönelik olduğu tespit edilmiştir (Craig-Henderson ve Sloan, 2003). Avrupa ülkelerinde özellikle ırk, etnik kimlik ve dini önyargılar temelinde nefret suçları işlendiğine dair istatistikler mevcuttur (Çakar, 2015). Türkiye’de ise önyargılardan beslenen nefretle işlenen suçlarının daha çok din, etnik kimlik, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim gibi kategoriler çevresinde kümelendiği görülmektedir. Örneğin; 2016 yılında şort giydiği gerekçesiyle bir kadının darp edilmesinin, dini önyargılardan beslenen bir suç olduğu belirlenmiş; meydana gelen bu olayın “nefret suçu” olup olmadığı üzerine yasal düzeyde tartışmalar yaşanmış ve ardından Yargıtay tarafından Türk Ceza Kanunu’nda nefret suçlarına yönelik eksiklik olduğu tespit edilerek yasa değişikliğine zemin hazırlanmıştır (Armutçu, 2016). Bunun yanı sıra Türkiye’de LGBT bireylerin sıklıkla nefret suçlarının hedefi olabildiği yönünde bulgular mevcuttur. Bu bağlamda Elçi (2018), 1980 sonrasında trans kadınların şiddete maruz kalma oranının arttığını ve trans cinayetlerine doğru hızlı bir ilerleme yaşandığını, trans kadınların bazı illerde yaşadıkları bölgelerden kovulduklarını ve linç edilmeye çalışıldıklarını belirtmiştir. Bir diğer araştırmaya göre ise 2018 yılı içerisinde LGBT bireylere yönelik cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve cinayete teşebbüs olmak üzere birçok nefret suçu işlenmiştir (Kaos, 2019).

Nefret suçlarına giden yolda bir basamak olarak düşünülebilecek olan nefret söylemi (hate speech) ise yine maruz kalanları grup üyeliklerine göre değerlendirmekten ve onlara karşı önyargılı tutumlardan beslenmektedir. Nefret söyleminin kabul görmüş evrensel bir tanımı bulunmamasıyla beraber Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin yayınlamış olduğu 97(20) sayılı Tavsiye Kararı’nda şu şekilde ifade bulunmaktadır: “*Nefret söylemleri, ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlüğe dayalı her türlü nefret biçimini yayan, teşvik eden veya meşrulaştıran ifadelerdir*” (Weber, 2009, s. 3). Nefret söylemine maruz kalan gruplar ülkelere, bölgelere ve kültürlerimize göre değişim gösterse dahi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tanımında görüldüğü gibi “...hoşgörüsüzlüğe dayalı her türlü nefret biçimi...ifadesi” bu kapsamda değerlendirilebilir. Önyargılardan beslenen nefret söylemlerinin, gruplar arası negatif davranışların uç noktalarından biri olan nefret suçlarına ve hatta soykırımlara dek uzanan basamaklardan ilkinin oluşturduğu ifade edilmektedir (Yazıcı, 2016). Hedef gruba karşı tahammülsüzlüğün bir tür dışa vurumu ve sözel saldırganlık biçimi olan nefret söylemleri, bu gruplara yönelik başka saldırganlık türlerinin de yaşanma potansiyelini barındırmaktadır (Alğan ve Şensever, 2010).

Nefret söylemleri, nefret suçlarından daha yaygın şekilde gözlenen bir durumdur ve yürütülen araştırmalarda genellikle medyada yer alan nefret söylemleri üzerinden içerik analizleri yürütülerek çeşitli bulgular elde edilmektedir. Örneğin; bu kapsamda Dondurucu (2018) tarafından yürütülen çalışmada Türkiye’de sıklıkla kullanılan İnci Sözlük’te belli bir zaman dilimi içerisinde LGBT bireylerle ilgili paylaşılan içerikler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda LGBT bireylere ilişkin paylaşımların %66’sının

nefret söylemi içerdiği bulgulanmıştır. Başka bir çalışmada video paylaşım sitelerinde çok tıklanmış beş video nefret söylemleri bağlamında ele alınmış ve incelenmiştir. Söz konusu çalışmada ele alınan videolarda Türkiye'nin yanı sıra Avrupa'da nefret söylemlerinin hedefi olan gruplara (örn; homoseksüeller, Ermeniler, Müslümanlar) dair yoğun hakaret içerikli cümleler kullanıldığı ve video yorumlarında da bireylerin görüşlerini tıpkı videoda olduğu gibi nefret söylemi çerçevesinde bildirdikleri belirlenmiştir (Çomu, 2012). Savaş sırasında Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş olan mültecilere yönelik nefret söylemlerinin incelendiği bir diğer araştırmada ise çeşitli yerel gazeteler incelenmiş ve ele alınan haberlerin %42'sinin mültecilere yönelik hakaret ve aşağılama barındırdığı raporlanmıştır (Alp, 2018).

Nefret söylemleri ve nefret suçları, yukarıda sunulan örneklerden ve araştırma bulgularından da anlaşılacağı üzere gerek Türkiye gerek dünyanın diğer bölgelerinde yoğun şekilde görülmektedir. Hedef gruplar ülkelere, bölgelere göre değişim gösterse dahi nefret söylemlerine ve suçlarına maruz kalmanın sonucu ne yazık ki çoğunlukla değişim göstermemekte ve maruz kalanlara çeşitli şekillerde zarar vermektedir. Nefret suçlarına maruz kalanlar fiziksel ve/veya maddi zarar görmelerinin yanı sıra psikolojik olarak da birçok olumsuz sonuçla karşılaşmaktadırlar. Yürütülen araştırmalarda nefret suçlarına bizzat maruz kalan veya üyesi oldukları grup üyelerinin maruz kaldığını bilen bireylerin travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı ve stres yaşadıkları (örn., Antebi-Gruszka, Mor ve Shilo, 2019; Daftary, Devereux ve Elliott, 2020) ve iyi oluş seviyelerinin azaldığı (örn., Feddes ve Jonas, 2020) bulgulanmıştır. Boeckmann ve Turpin-Petrosino'ya (2002) göre her türlü suça maruz kalmanın mağdurlar açısından travmatik etkileri olmakla birlikte nefret suçlarına maruz kalmak daha travmatik olabilmektedir. Nefret suçuna maruz kalan bireyler, yeniden benzer saldırılara uğrayabileceklerine dair yoğun bir korku duymakta, uğradığı saldırıyı kendisinin toplum tarafından istenmediği yönünde bir mesaj olarak algılayarak tecrit edilmiş hissetmektedir (Alğan ve Şensever, 2010). Nefret söylemlerine maruz kalmak da benzer olumsuz çıktılara sahiptir. Örneğin; nefret söylemlerine maruz kalmanın etkileri üzerine yürütülen bir çalışmada fiziksel engellilerin maruz kaldıkları nefret söylemlerinin, onları sosyal alanlardan uzaklaştırdığı ve böylece yaşam alanlarını sınırladığı tespit edilmiştir (Vedeler, Olsen ve Eriksen, 2019). Bir başka araştırmada nefret söylemlerinin hedefi olan gazetecilerin öfke, kaygı gibi negatif duygular yaşadıkları bulgulanmıştır (Obermaier, Hofbauer ve Reinemann, 2018). Benzer bir çalışmada da Türkiye'de nefret söylemlerine maruz kalan Romanların kendilerine yönelik önyargılı tutumların ve damgalayıcı ifadelerin varlığı nedeniyle kimliklerini çevrelerine rahatça açıklayamadıkları ve çoğu zaman sosyal dışlanma yaşadıklarını hissettikleri belirlenmiştir (Sert ve Turhan, 2019). Görüldüğü gibi nefret söylemleri ve suçları, maruz kalanların grup üyelikleri/sosyal kimlikleri konusunda tedirginlik yaratan, toplumsal varlığını kısıtlayan, dışlanmış ve damgalanmış hissetmelerine neden olan ve fırsat eşitsizliği yaratan olumsuz ifadeler ve davranışlardır.

Bu başlık altında nefret söylemi ve nefret suçunun tanımı yapılmış, bu kavramlara dair dünyadan ve Türkiye'den çeşitli örnekler ve araştırma bulguları sunulmuştur. Ayrıca nefret söylemine ve nefret suçuna maruz kalmanın, hedef bireyler ve gruplar üzerindeki olumsuz etkileri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Kısaca özetlenecek olursa; nefret suçu ve nefret söylemi, önyargılardan beslenen ve birçok yıkıcı sonucu bulunan, maruz kalanların yaşam ve özgürlük alanlarını kısıtlayan, fiziksel ve psikolojik iyilik hallerini zedeleyen ifadeler ve davranışlardır. Bir sonraki başlıkta ise "Peki bu kadar negatif sonucu olan nefret söylemlerini ve nefret suçlarını besleyen faktörler nelerdir? Nefret söylemleri ve suçlarını etkileyen, onlara zemin hazırlayan psikolojik etmenler nelerdir?" sorularına yanıt aranacaktır. Bu doğrultuda sosyal psikoloji alanında öne çıkan ve gruplar arası ilişkiler bağlamında sıklıkla çalışılan *sosyal kimlik özdeşimi*, *tehdit algısı*, *engellenme*, *sosyal baskınlık yönelimi*, *sistemi meşrulaştırma güdüsü* gibi bazı kavramlar ve bu kavramları açıklayan kuramlar hakkında kısaca bilgi verilecektir. Bu kavramların genel düzeyde önyargı, spesifik olarak

ise nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkisi, bazı araştırma bulgularıyla ve güncel örneklerle birlikte aktarılmaya çalışılacaktır.

Nefret Suçları ve Nefret Söylemlerinin Sosyal Psikoloji Kuramları Açısından İncelenmesi

Nefret suçları ve söylemlerinin hangi motivasyonlarla meydana geldiğini bilmek, bu suçlar ve söylemlerin nasıl azaltılabileceğine dair çözüm önerilerine de katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle mevcut başlık altında gruplar arası olumsuz ilişkilerin uç örneklerinden biri olan nefret suçları ve nefret söylemleri Sosyal Kimlik, Gerçekçi Çatışma, Bütünleşik Tehdit, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık, Engellenme-Saldırganlık ve Günah Keçisi Kuramları açısından incelenecektir. Gruplar arası ilişkilerin, önyargıların, ayrımcılığın ve gruplar arası çatışmaların nedenleri hakkında yürütülen çalışmalar ve birikimler sonucu oluşturulmuş bu kuramların, nefret söylemleri ve suçlarına dair kapsamlı bir psikolojik bakış açısı edinmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Aşağıda alt başlıklar halinde bu kuramlar hakkında kısaca bilgi verilecek ve her bir kuramsal kavramın/değişkenin önyargılarla, nefret söylemleriyle ve nefret suçlarıyla ilişkisini ele alan bazı araştırma bulguları sunulacaktır. Bu araştırma bulgularına ek olarak Türkiye’de nefret söylemleri kapsamında yürütülen bazı çalışmalardan, gazete haberleri ve internet kanallarından bazı örnek cümleler de sunulacaktır. Ancak nefret söylemleri ve suçlarına dair sosyal psikolojik kuramsal bilgi ve örneklere geçmeden önce vurgulanması gereken önemli bir nokta vardır: Gruplar arası olumlu veya olumsuz ilişkiler, tek bir nedene ve dolayısıyla tek bir kuramsal açıklamaya dayandırılmayacak kadar karmaşık ve çok yönlüdür. Bu nedenle gruplar arası ilişkilerle ilgili aşağıda incelenecek olan kuramsal açıklamaların her birinin “Nefret söylemleri ve suçlarına zemin hazırlayan değişkenler nelerdir?” sorusuna yanıt aranırken başvurulması gereken yapboz parçaları olarak ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Gerçekçi Çatışma Kuramı (Realistic Conflict Theory) ve Bütünleşik Tehdit Kuramı (Integrated Threat Theory)

Gerçekçi Çatışma Kuramı (Sherif ve ark., 1961) çok genel anlamda sınırlı kaynakların (örn; ekonomik kaynaklar, statü) gruplar arası olumsuz tutum, duygu ve davranışların gelişmesinde önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Yalnızca gruplar arası çatışmaların nedenlerine yönelik değil; grupların ve grup normlarının nasıl oluştuğuna, gruplar arası çatışmaların nasıl azaltılabildiğine dair de önemli bilgiler sunan bu kuram Sherif ve arkadaşları (1961) tarafından yürütülen çeşitli deneylere dayanarak oluşturulmuştur. Bütünleşik Tehdit Kuramı (Stephan ve Stephan, 2000) ise Gerçekçi Çatışma Kuramı’na ve gruplar arası ilişkiler bağlamında tehdit algısının, kalıpyargıların ve gruplar arası duyguların (kaygı, empati gibi) rolü ile ilgili araştırma sonuçlarından temel alınarak geliştirilmiştir. Bütünleşik Tehdit Kuramı’na göre önyargılar üzerinde rol oynayan dört tehdit türü bulunmaktadır. Bunlar *gerçekçi tehdit*, *sembolik tehdit*, *gruplar arası kaygı* ve *negatif kalıpyargılardır*. Kurama göre gerçekçi tehdit bir dış grubun, bireyin iç grubuna yönelik ekonomik, siyasi veya fiziksel olarak tehdit oluşturduğuna dair algıları içermektedir. Mesela bir dış grubun, iç grubun doğal kaynaklarına, refah seviyesine zarar vereceğini düşünmek gerçekçi tehdit algısı kapsamında ele alınmaktadır. Bir diğer tehdit türü olan sembolik tehdit, gruplar arasında ahlaki, kültürel farklar olduğuna ve değerlerin, inançların, tutumların uyuşmadığına dair algıları ifade etmektedir. Üçüncü tehdit türü olan gruplar arası kaygı, bireylerin gruplar arası etkileşimlerin negatif sonuçları olacağına dair kaygılarını ifade etmektedir ve bireylerin gruplar arası temaslardan kaçınmalarında rol oynamaktadır. Kurama göre dördüncü tehdit türü, dış grup hakkındaki negatif kalıpyargılardır. Negatif kalıpyargılar, bireylerin dış gruplara ilişkin beklentilerini şekillendirmekte ve bu nedenle bireylerde bir tehdit algısı oluşturmaktadır (Stephan ve Stephan, 2000).

Her iki kuram çerçevesinde yürütülen araştırmalar, sınırlı kaynak ve rekabet algısı, negatif kalıpyargılar, sembolik tehdit algısı ve gruplar arası kaygının, gruplar arası önyargılı tutumlarla ve ayrımcılıkla yakından ilişkili olduğu görüşüne destek sağlamaktadır. Örneğin; bu kapsamda yürütülen bir çalışmada Afrika'daki göçmenler hakkındaki negatif tutumlarla ilişkili değişkenler araştırılmış ve nüfus artışı ve kaynakların yetmeyeceğine dair psikolojik baskının, göçmenlere yönelik negatif tutumlarla ilişkili olduğu görülmüştür (Lundy ve Darkwah, 2018). Yürütülen bir diğer araştırmada Hollanda'da Müslüman azınlık gruba yönelik önyargılı tutumlar ile sembolik tehdit algısı ve negatif kalıpyargılar arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Velasco Gonzalez ve ark., 2008). Bir başka çalışmada lise öğrencileri arasında fiziksel engelli bireylere yönelik negatif tutumlar incelenmiş; gruplar arası kaygı ve tehdit algısının fiziksel engelli bireylere yönelik negatif tutumları etkilediği bulunmuştur (Bustillos ve Silván-Ferrero, 2013). Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden katılımcılardan elde edilen verilerin analiz edildiği bir diğer araştırmada ise Müslüman göçmenler hakkındaki sembolik ve gerçekçi tehdit algısının, onlarla kültürel etkileşime yönelik negatif tutumları anlamlı şekilde etkilediği ortaya konulmuştur (Croucher, 2013). Türkiye'de bu çerçevede yürütülen bir çalışmada Suriyeli mültecilere yönelik tutumlar incelenmiş ve mülteciler hakkındaki tehdit algısının ve gruplar arası kaygı düzeyinin, olumlu veya olumsuz duygular ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Yanbolluoğlu, 2018). Bir başka çalışmada da benzer şekilde Suriyeli mülteciler hakkındaki sembolik ve gerçekçi tehdit algısının, mültecilere yardım etme niyeti ile negatif korelasyona sahip olduğu belirlenmiştir (Güler, 2019).

Örtük ve açık önyargı, sosyal mesafe, yardım niyeti gibi birçok değişken üzerinde etkili olan tehdit, çatışma ve sınırlı kaynak algısı, nefret söylemleri ve suçları ile de yakından ilişkilidir. Örneğin; bu doğrultuda nefret suçlarına dair kapsamlı bir inceleme yürüten araştırmacılar ekonomik krizlerin ve döngülerin, nüfustaki dalgalanmaların ayrımcılıkla ve ırksal nefret suçlarındaki artış veya azalışla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Green ve ark., 2001). Walters, Brown ve Wiedlitzka (2016) tarafından sağlık hizmeti, iş imkanı gibi alanlara erişimi kısıtladıklarına inanılarak (yani sınırlı kaynak algısı ile) nefret söylemleri ve suçlarının yaygın şekilde hedefi olan gruplardan ikisinin engelliler ve göçmenler olduğu; özellikle ekonomik zorluk ve güvensizlik zamanlarında bu durumun fazlaca artış gösterdiği raporlanmıştır.

Türkiye'de ise gerçekçi ve sembolik tehdit algısının zemin hazırladığı nefret söylemleri ve suçlarına son yıllarda sıklıkla maruz kalan grubun Suriyeli sığınmacılar olduğu söylenebilir. Yürütülen araştırmalarda Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye gelmiş olan sığınmacıların yoğun şekilde nefret söylemlerine maruz kaldığı yönünde bulgular mevcuttur (örn., Kurt, 2019; Taşdelen, 2020). Bu yoğun negatif söylemlerin ve suçların ilişkili olduğu değişkenlerin araştırıldığı çalışmalarda "ekonomik ve kültürel kaygıların (başka bir ifade ile gerçekçi ve sembolik tehdit algısı)" ön planda olduğunun belirlendiği görülmektedir. Örneğin; bu bağlamda yürütülen bir araştırmada nefret suçuna yönelik tutumlarla ilişkili bazı değişkenler incelenmiş ve Suriyeli mülteciler hakkındaki tehdit algısı arttıkça nefret suçunun failiyle özdeşleşme düzeyinin de arttığı bulgulanmıştır (Koçak, 2019). Sığınmacılara yönelik nefret söylemlerinin sosyal medya üzerinden analiz edildiği bir başka çalışmada, incelenen nefret söylemlerinin %22'sinin ekonomik kaygıyı yansıtan ifadeler olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada ele alınan içeriklerden bazı örnek cümleler "*ülkede bu kadar geçim sıkıntısı yaşayan dilenmekten utanarak aşıktan ölen vatandaşım varken, bunlara yağmurlu havada su vermem...*", "*...tüm ülkedekiler toplanıp çalışma kamplarında ağır işlerde çalıştırılmalı, biz bedavaya insan besleyecek kadar zengin bir ülke değiliz...*" açık bir şekilde sınırlı kaynak kaygısını yansıtmaktadır (Yaşa, 2017). Ekonomik kaygıyı yansıtan bu cümlelerin yanı sıra Türkiye'de aktif kullanılan e-sözlüklerde yer alan birkaç cümle sembolik tehdit algısına örnek teşkil edebilir: "*Misafirliğin de bir adabı var, ya misafir gibi davran ya da ben senin bildiğin dilden davranayım*", "*Suriyelilerin disiplinsiz olarak çarçur ettiği bu kültür kalmıştı bir elimizde*" (Ekşi Sözlük, 2020; İnci Sözlük, 2020). Bu cümlelerin ardından yer alan hedef gruba

yönelik hakaret içerikli ifadeler, nefret söylemlerinin nasıl gruplar arası tehdit algısından beslenebildiğini gözler önüne sermektedir. Bu haber başlıkları, sosyal medya ifadeleri ve e-sözlük içeriklerinde de görüldüğü gibi Türkiye’deki iş, eğitim, sağlık hizmeti gibi birçok kaynağı “öteki” olarak görülen bir grup ile paylaşmak istememe, onları kültürel ve ahlaki bir tehdit olarak algılama, sığınmacılara yönelik birçok olumsuz söylem ve davranışın görülmesinde etkili olabilmektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı (Social Identity Theory)

Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) grupların bireyler için ne anlam ifade ettiğine ve gruplar arası olumlu ve olumsuz ilişkilere dair önemli bilgiler sunmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramı’na göre bireyler, kendilerini ait hissettikleri *sosyal kategorilerden* elde ettikleri *sosyal kimliklere* sahiptirler. Bu sosyal kimlikler, bireyin benliğinin önemli bir parçası haline gelirler. Bireyler pozitif bir benlik kavramına sahip olmak istedikleri için benlik saygılarını arttırabilecek pozitif sosyal kimliklere ihtiyaç duyarlar. Pozitif sosyal kimlik ise bireylerin iç gruplarını dış gruplar ile kıyaslamaları (*sosyal karşılaştırma*) ve kendi gruplarını daha pozitif algılamaları ile ilişkilidir (Tajfel ve Turner, 1979). Sosyal grupla özdeşim kurma sonucu elde edilen bu sosyal kimlikler, bireyler için duygusal bir değere ve benlik değerlendirmesinde önemli bir yere sahiptir (Hogg ve Abrams, 1998, s. 7).

Sosyal kimlikler, gruplar arası ilişkilerde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin güçlü özdeşim kurdukları ve benliklerinin önemli bir parçası haline gelen gruplar ve bu grupların bireylere sağladığı sosyal kimlikler, özellikle iç grup özdeşleşmesinin yüksek olduğu bazı durumlarda dış gruplara yönelik olumsuz tutum ve davranışlara zemin hazırlayabilmektedir. Örneğin; Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde yürütülen bir araştırmada sosyal kimliğe bağlı benlik saygısının, katılımcıların trans bireylere yönelik önyargı düzeyini anlamlı şekilde etkilediği bulgulanmıştır (Glutfelter ve Anderson, 2017). Bir başka araştırmada ise katılımcıların üniversite kimliğiyle özdeşim düzeyi ile üniversitedeki uluslararası öğrencilere karşı tutumları arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (Quinton, 2019). Türkiye’de yürütülen bir diğer araştırmada ise etnik ve ulusal kimlik özdeşleşmesinin, iki ayrı dış gruba (Suriye vatandaşı ve Kürt) karşı önyargıyı anlamlı olarak etkilediği raporlanmıştır (Fırat, 2019).

Önyargıların dışa yansıyan ifadeleri olan nefret söylemleri ve suçları da sosyal kimlikle özdeşim düzeyi ve “biz-öteki” algısı ile yakından ilişkilidir. Örneğin; bu bağlamda yürütülen bir çalışmada sosyal medyada çeşitli gruplara yönelik nefret söylemleri analiz edilmiş ve bu söylemlerin “biz-öteki” algısı ve “öteki” kavramına yüklenen negatif anlamlarla ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Alorainy ve ark., 2018). Bir başka çalışmada sosyal medya üzerinden bazı gruplara karşı negatif tutumlarını dile getirenlerin güçlü bir sosyal kimliğe sahip oldukları ve sosyal kimlik aidiyeti güçlü olanların dış gruba karşı daha az hoşgörülü oldukları raporlanmıştır (Baş, 2016). Bir diğer araştırmada ise benzer şekilde sosyal medya üzerinden Yahudilere yönelik içerikler analiz edilmiş ve birçoğunun dini kimlik ve ırksal kimlikle ilişkili nefret söylemi barındırdığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada ele alınan içeriklerden bazıları şu şekildedir: “yeryüzündeki milletlerin yüz karası”, “Kuran’da lanetli ırk” “Müslümanlar yalnızca kardeşdir. Aksini iddia edenler Yahudi/Yahudi maşasıdır” (Öztekin, 2015). Suriyeli sığınmacılara yönelik bazı sosyal medya hesaplarındaki nefret söylemlerinin analiz edildiği bir başka çalışmadan “...Türkçüyüz ülkemizde Suriyeli istemiyoruz....defolup gitsinler”, “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur. Kutsal vatanını bırakıp gelen Suriyeli kadın çocuk dahil tüm bu gavatlar...”, “Her gün dünün aynısı bir değişiklik olsun... Mesela Suriyeli dövsek?...” gibi bazı ifadeler, mültecilere yönelik “ulusal kimliğe bağlı biz” algısı temelinde nasıl ayrımcı ve aşağılayıcı ifadeler kullanılabildiğini göstermektedir (Toprak, 2018). Kısacası “biz” ve “onlar” şeklinde bir sosyal kategorizasyonun ve “biz” kimliği ile yüksek düzeyde özdeşim kurmanın, dış gruba yönelik olumsuz tutumlar, nefret söylemleri ve davranışlarıyla ilişkili olabileceği ifade edilebilir.

Sosyal Baskınlık Kuramı (Social Dominance Theory)

Sosyal Baskınlık Kuramı (Sidanius ve ark., 1991) sosyal hiyerarşilerin oluşumu ve sürdürülmesine katkı sağlayan ve gruplar arası hiyerarşik yapıyı meşrulaştıran sosyal ve psikolojik süreçleri açıklama amacı taşımaktadır. Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre gruplar arası olumsuz tutum ve davranışlar, *sosyal baskınlık yönelimi* adı verilen bireysel bir farklılık ile yakından ilişkilidir. Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin iç grubunun dış gruplara daha baskın ve üst statüde olma arzusu anlamına gelmektedir. Kurama göre bazı bireylerde bu yönelim daha yüksekken bazılarında daha düşüktür ve bu yönelim, onların grup ilişkilerine dair ilke ve politikaları ret veya kabul etmelerinde önemli bir etkidir (Pratto ve ark., 1994).

Gruplar arası önyargılı tutum ve ayrımcı davranışların bir "*hiyerarşi*" arzusuyla yakından ilişkili olduğunu vurgulayan kurama birçok ülkede çeşitli grup üyeleriyle yürütülen çalışmalardan destek gelmiştir. Örneğin; bu çerçevede yürütülen bir çalışmada üç farklı ülkede üç farklı sosyo-politik bağlamda yürütülen araştırma verilerinin analizi sonucunda sosyal baskınlık yönelimi ile önyargı arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır (Cichocka, Dhont ve Makwana, 2017). Passini ve Morselli (2016) tarafından yürütülen çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin örtük önyargıyı güçlü bir şekilde etkilediği raporlanmıştır. Bu bağlamda yürütülen farklı bir çalışmada kadınlara yönelik düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik düzeyi ile sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Austin ve Jackson, 2019). Türkiye'de farklı il ve ilçelerden bireylerin katılımıyla yürütülen bir çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin savaşa ilgili olumlu tutumları pozitif olarak etkilediği ortaya konmuştur (Gürbüz, 2019). Bu çerçevede elde edilen bir diğer bulgu ise sosyal baskınlık yönelimi ile eski hükümlülere yönelik önyargı arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir (Toper ve Cengiz, 2019).

Önyargıyla ilişkisi doğrultusunda nefret suçları ve nefret söylemleri de sosyal baskınlık yönelimi ile yakından ilişkilidir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa bireylerin iç gruplarını dış gruplardan hiyerarşik olarak daha üst ve baskın görme arzusu ve algısı, dış gruba yönelik nefret söylemlerine ve suçlarına da zemin hazırlamaktadır. Bu durumun en somut örneklerinden birinin, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da "Ari Alman" ırkının diğer ırklardan "üstün" olduğu ve bu nedenle bir dış grup olan Yahudilerle temas girilmemesi, onların dışlanması gerektiğine yönelik politikalarda görüldüğü söylenebilir. Bu dönemde "üstün ırk" algısı ile ilişkili olarak milyonlarca Yahudi bireyin öldürüldüğü yönünde tarihi kayıtlar mevcuttur (Wikipedia, 2021). Bu bağlamda yürütülen çalışmalarda da sosyal baskınlık yönelimi ile nefret suçları ve söylemlerinin ilişkili olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Örneğin; LGBT, Müslüman, Yahudi, Afrika kökenli bireylere yönelik önyargıların ve nefret söylemlerinin ele alındığı geniş kapsamlı bir çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin bu gruplara yönelik önyargı düzeyini pozitif; bu gruplara yönelik nefret söylemlerinin yasaklanmasına destek verme seviyesini ise negatif yönde etkilediği ortaya konulmuştur (Bilewicz ve ark., 2015). Bir diğer çalışmada ise sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel bireylere yönelik nefret suçlarını olumlu değerlendirme arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu raporlanmıştır (Wilkinson ve Peters, 2017).

Türkiye'de ise sosyal baskınlık yönelimi ve nefret söylemi, nefret suçu ilişkisini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Türkiye'de aktif olarak kullanılan bir e-sözlükte "Türk, Kürt, Suriyeli sığınmacı, Ermeni ve Roman" grup kategorileri çerçevesinde sözlük yazarlarının ifadeleri incelenmiştir. Bu bağlamda e-sözlükte yer alan "*Gözlemlerim sonucunda bu ırk cahil, terbiyesiz, vicdansız, Müslümanlıktan nem alamamış pis bir ırk... gelişmemiş daha tam insan olamamış evrimini tamamlayamamış bir yarı insan bunlar. İnsan-hayvan gibi bir şey*", "*Bunlar yüce Türk milletimize ... için yaratılmış kekolardır*", "*İlkel*

bozkır yaratıkları” ifadelerinin gruplarlar arası küçümseyici, aşağılayıcı söylemler ve dış gruba dair “alt statü” algısının birkaç örneğini yansıtabileceği düşünülmüştür (İnci Sözlük, 2020).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (System Justification Theory)

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (Jost ve Banaji, 1994) bireylerin kendi bireysel veya grup çıkarları pahasına olsa dahi var olan düzeni korumalarına yardımcı olan sosyal ve psikolojik süreçlerini incelemektedir. *Sistemi meşrulaştırma* var olan ekonomik, sosyal sistemlerin, kaynakların bölüşümünün ve sosyal rollerin meşru algılanması eğilimini ifade etmektedir (Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Kurama göre hem toplumsal olarak yüksek statülü ve baskın hem de dezavantajlı konumdaki grup üyeleri, sistemi meşrulaştırma eğilimi göstermektedir ve böylece var olan düzenin devamı sağlanmaktadır. Sistemi meşrulaştırmanın bireylerin belirsizlikten, tehditten kaçınmalarına yardım eden bir psikolojik ihtiyaç olduğu ve bu nedenle benimsendiği ifade edilmektedir. Sistemi meşrulaştırma yoluyla bireyler, gruplar arası eşitsizlikleri içselleştirebilmekte, sosyal gruplara kalıpyargılar atfetmekte ve böylece nihayetinde ayrımcılığı meşrulaştırmaktadırlar (Göregenli, 2012).

Dünyada ve Türkiye’de yürütülen birçok araştırmada sistemi meşrulaştırmanın, önyargılı tutumlar ve ayrımcılıkla ilişkili olduğuna dair bulgular mevcuttur. Örneğin; bu kapsamda yürütülen bir araştırmada katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik düzeyleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Monteith ve Hildebrand, 2019). Diğer bir araştırmada birçok dış gruba yönelik (siyahi, göçmen, Yahudi, Arap, Roman) tutumlar ele alınmış ve sistemi meşrulaştırma düzeyinin bu gruplar hakkındaki tutumları anlamlı şekilde etkilediği bulunmuştur (Hadarics ve Kende, 2018). Türkiye örneğinde yürütülen birçok araştırmada da benzer şekilde sistemi meşrulaştırma ile önyargı arasında anlamlı ilişkiler bulgulanmıştır. Örneğin; Serbes (2017) tarafından yürütülen çalışmada sistemi meşrulaştırma düzeyinin homofobiyi anlamlı şekilde etkilediği raporlanmıştır. Bir başka araştırmada gay ve lezbiyen bireylere yönelik negatif tutumlar incelenmiş ve sistemi meşrulaştırma düzeyinin gay ve lezbiyen bireylere ilişkin olumsuz tutumları anlamlı olarak etkilediği ortaya konulmuştur (Sakallı-Uğurlu, Uğurlu ve Eryılmaz, 2019). Diğer bir çalışmada sistemi meşrulaştırma düzeyi ile eşcinsel insan haklarına verilen destek arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Erdem, 2016). Toplumsal cinsiyet temelinde yürütülen bir çalışmada hem erkeklerin hem de kadınların sistemi meşrulaştırma eğilimleri arttıkça kadınlara yönelik cinsiyetçilik düzeylerinin de arttığı bulgulanmıştır (Sezen, 2019). Benzer kapsamda yürütülen bir diğer çalışmada ise toplumsal cinsiyete dayalı sistemi meşrulaştırmanın boşanmış kadınların güçsüz algılanmasını ve onların nasıl davranması gerektiği hakkındaki yargı ve beklentileri anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir (Gürel, 2019).

Sistemi meşrulaştırmanın önyargılar ve ayrımcı davranışlarla ilişkisine dair yukarıda sunulan araştırma bulgularının, sistemi meşru görme eğiliminin bazı gruplara yönelik nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkisine dair de bir fikir verebileceği düşünülmektedir. Mesela yalnızca cinsel yönelimi nedeniyle homoseksüel bireylerin, heteroseksüel bireylerle eşit olmadığına, homoseksüelliğin bir dezavantaj olduğuna dair algılara sahip heteroseksüel bir birey düşünelim. Bu algılara sahip heteroseksüel birey, homoseksüel bireyler hakkındaki önyargılarından beslenen ayrımcı davranışlarda bulunabilir, onlara karşı aşağılayıcı ifadeler kullanabilir ve fiziksel olarak zarar verebilir. Bu durumda homoseksüel bireylere yöneltilen nefret söylemleri ve suçları, “heteroseksizmi meşrulaştırma” kapsamında ele alınabilir. Özellikle ne yazık ki günümüz “heteroseksüel egemen dünyada” kimi zaman homoseksüellere yönelik önyargıların, nefret söylemleri ve suçlarının meşruluğu savunulabilmektedir. Nitekim yürütülen araştırmalarda sistemi meşrulaştırma ile nefret söylemleri ve nefret suçlarının anlamlı şekilde ilişkili olduğuna dair bulgular, bu görüşü desteklemektedir. Örneğin; bu kapsamda yürütülen bir araştırmada heteroseksizm düzeyinin, eşcinsel

bireylere yönelik nefret söylemlerinin ve nefret suçlarının meşru olduğuna inanma ve nefret söylemlerinin ifade özgürlüğü olduğunu savunma düzeyi ile anlamlı pozitif ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Cowan ve ark., 2005). Bir başka çalışmada nefret söylemleri ve nefret suçları sistemi meşrulaştırma kapsamında değerlendirilmiş; nefret söylemleri ve suçlarının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilerek, sosyal ve yasal düzlemde suç sayılmadığına dair bir algıyla hareket edilerek meşrulaştırıldığı ifade edilmiştir (Roussos ve Dovidio, 2020). Kısacası sistemi meşrulaştırma, nefretin meşrulaştırılmasını da kapsayan çok geniş kapsamlı bir kavram olarak düşünülebilir.

Engellenme-Saldırganlık Kuramı (Frustration-Aggression Theory) ve Günah Keçisi Kuramı (Scapegoat Theory)

Nefret söylemleri ve suçlarına zemin hazırlayan psikolojik değişkenlere ilişkin bazı açıklamalar, Engellenme-Saldırganlık Kuramı (Dollard ve ark., 1939; aktaran Berkowitz, 1989; aktaran Breuer ve Elson, 2017) ve bu kuramdan yararlanarak geliştirilen Günah Keçisi Kuramı (Zawadzki, 1948; aktaran Bilewicz ve Krzeminski, 2010) çerçevesinde ele alınmaktadır. Dollard ve arkadaşları (1939; aktaran Berkowitz, 1989) tarafından kuramsallaştırılan ve Berkowitz (1989) tarafından revize edilen Engellenme-Saldırganlık Kuramı hem bireysel hem grup bazında meydana gelen saldırganlığın nedenlerine ilişkin bilgi sunmaktadır. Engellenme-Saldırganlık Kuramı'na göre bireylerin amaçlarına ulaşmasına yönelik herhangi bir engelle/zorlukla karşılaşmaları durumunda yaşadıkları olumsuz duygular, bireylerin saldırgan davranışlarda bulunmasında bir etkidir (Berkowitz, 1989). Günah Keçisi Kuramı'na göre ise bireylerin karşılaştıkları herhangi bir zorluk veya engel karşısında yaşadıkları hayal kırıklığı, öfke, üzüntü gibi duygulardan kaynaklanan saldırganlıkları, doğrudan kendilerini engelleyenler yerine kimi zaman daha zayıf bir hedefe (örneğin; bir azınlık gruba) yöneltilmektedir. Yani başka bir ifadeyle bu kurama göre bazı gruplar, yaşanan çeşitli sıkıntılardan sorumlu tutularak hedef gösterilmekte-yani günah keçisi olarak seçilmekte- ve buna bağlı olarak da önyargılı tutum, ayrımcı, saldırgan söylem ve davranışlarla karşılaşmaktadır (Bilewicz ve Krzeminski, 2010).

Engellenme-saldırganlık ve günah keçisi arama ile önyargı, ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçu arasındaki ilişkiyi bulgulamak amacıyla yürütülen araştırmalar mevcuttur. Örneğin; ekonomik dalgalanma ve kriz zamanlarında bireylerin yaşadıkları engellenme ve zorlukların, gruplar arası linçler ve nefret suçları ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada; yıllar içerisinde siyahi ve beyazların birbirlerine karşı işledikleri nefret suçları ve yıllık işsizlik oranları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiş ve özellikle bazı azınlık grupların ekonomik zorluklardan dolayı suçlandığı raporlanmıştır (Green, Glaser ve Rich, 1998). Günah Keçisi Kuramı bağlamında yürütülen bir araştırmada iki Avrupa ülkesinden elde edilen verilerin analizi sonucunda ekonomik zorluğun, Yahudilere yönelik önyargılı tutumları ve ayrımcılığı anlamlı düzeyde arttırdığı bulgulanmıştır (Bilewicz ve Krzeminski, 2010). Konuya ilişkin yürütülen bir diğer çalışmada ise Romanlara yönelik şiddetin ve nefret söylemlerinin ekonomik zorluk ve güvensizlik dönemlerinde artış gösterdiği ve onların günah keçisi seçilerek suçlandıkları belirtilmiştir (Kapralski, 2016).

Türkiye'de yürütülen çalışmalar incelendiğinde ise özellikle son yıllarda Suriyeli sığınmacıların ekonomik zorlukların, meydana gelen çeşitli suçların sorumlusu tutularak günah keçisi haline getirildiklerine yönelik bulgular ve görüşler mevcuttur. Örneğin; Man (2016) tarafından Türkiye'de işsizlik ve güvenlik sorunları başta olmak üzere birçok olumsuz durumda mültecilerin "*olağan şüpheliler*" olarak görüldüğü ve suçlandığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede yürütülen bir araştırmada Twitter'da dört yıl içerisinde mülteciler hakkında dile getirilen nefret söylemleri analiz edilmiş ve meydana gelen birçok sorun için onların günah keçisi ilan edildikleri raporlanmıştır (Karamete, 2019). Ekşi Sözlük'te mülteciler hakkındaki yazıların incelenerek analiz edildiği bir diğer araştırmada bu konu hakkındaki yazıların %63'ünde sorumlu

olmadıkları olaylardan mültecilerin sorumlu tutulduğu ve bu durumun da mültecilere yönelik olumsuz tutum ve söylemlere katkıda bulunduğu belirlenmiştir (Ünür, 2018). Yukarıda aktarılan araştırma bulguları ve görüşlerden de anlaşılacağı üzere herhangi bir güçlkle karşılaşan bireyler veya gruplar, kendilerini engellediklerini/zor durumda bıraktıklarını düşündükleri birey veya gruplara yönelik zarar verici söylem veya davranışlarda bulunabilmektedir.

Nefret Söylemleri ve Nefret Suçları Nasıl Azaltılabilir?

Maruz kalan bireyler ve gruplar üzerinde travma, kaygı, korku, stres, fiziksel acı, öfke, üzüntü, hayal kırıklığı oluşturmak ve sosyal izolasyona zemin hazırlamak gibi hem fiziksel hem psikolojik birçok olumsuz sonucu bulunan (örn., Daftary ve ark., 2020; Vedeler ve ark., 2019) nefret söylemleri ve nefret suçlarının azaltılması büyük önem taşımaktadır. Önyargılı tutumların dışavurumu olan bu söylem ve suçların etkin şekilde azaltılabilmesi için onunla ilişkili değişkenlerin belirlenmesinin, analiz edilmesinin ve buna uygun çözümler aranmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda mevcut çalışmada nefret söylemleri ve nefret suçları ile ilişkili bazı sosyal psikolojik değişkenler (sosyal kimlik özdeşimi, sosyal baskınlık yönelimi, tehdit algısı, engellenme gibi) yukarıda ele alınmış; bu değişkenlerin genel düzeyde önyargıyla, spesifik olarak ise nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkisine dair araştırma bulguları ve örnek cümleler sunulmuştur. Bu çalışmada gruplar arası ilişkilerle ilgili ele alınan her bir kuramsal açıklama ve kavram, nefret söylemleri ve suçlarına zemin hazırlayan psikolojik faktörleri sunmasının yanı sıra nefret söylemleri ve suçlarıyla başa çıkmak için çözüm önerilerini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda aşağıda nefret söylemleri ve nefret suçlarını azaltmak için çeşitli çözüm önerileri sunulacaktır.

Meydana gelen nefret söylemi ve suçlarının statü, zenginlik ve doğal kaynakların paylaşımına ve kültürel, ahlaki uyumsuzluk inancına dayalı gerçekçi ve sembolik tehdit algısından beslendiğini bilmek bu doğrultuda adımlar atılabileceğini göstermektedir. Gerçekçi ve sembolik tehdit algısını ve çatışmaları azaltmak için öncelikle grupların çatıştıkları kaynaklar belirlenebilir ve bu algının gerçeği yansıtmadığına dair gruplar bilgilendirilebilir. Mesela Türkiye’de Suriyeli mültecilerin ekonomik zorlukların nedenlerinden biri olduğuna dair algıların, gerçeği yansıtmadığını belirten bulgular mevcuttur (örn; Özipek, 2018; Tapan, 2019). Mültecilere dair sembolik tehdit algıları ise kalıpyargılara, önyargılı tutumlara dayanmakta olup gruplar arası doğrudan, sağlıklı bir sosyal temas ve iletişim sonucu varılan yargıları içermemektedir. Bu nedenlerle hem sembolik hem de gerçekçi tehdit algısını ve dolayısıyla nefret söylemi ve suçunu azaltmak için hedef gruplarla ilgili kitle iletişim organlarından, sosyal medya kanallarından uzmanlar aracılığıyla bilgi verilmesinin; bu doğrultuda kamu spotlarının hazırlanmasının ve bireylerin sıklıkla bu içeriklere maruz kalmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ne yazık ki kitle iletişim araçları kimi zaman sembolik ve gerçekçi tehdit algısını azaltmak bir yana arttıracak bir işlev de görebilmektedir. Örneğin; Alp (2018) tarafından yürütülen çalışmada yerel gazetelerdeki haber başlıkları ve içeriklerinden şu cümleler dikkat çekmektedir: “...Kırıkkale’deki işsizler çalışacak iş bulamazken, parkomat işinde çalıştırılan Suriyeliler...”, “Suriyeli mültecilere aylık 800 lira ücret ödenirken...”. Görüldüğü üzere medya kanalları, bireylerin tehdit algısını arttırabilecek içeriklerle aslında önyargıları besleyecek bir rol üstlenebilmektedir. Bu nedenle medya kanallarının bireylerin tehdit algısını arttırabilecek, ekonomik veya kültürel olarak bir rekabet ortamı oluşturabilecek, bireylerin sınırlı kaynak algısını pekiştirebilecek ifadelerle bir grubu hedef göstermesinin önüne geçebilmek amacıyla yasal düzlemde bazı sınırlamalar getirilebilir. Ek olarak bireyleri bu içeriklere daha duyarlı hale getirebilmek, maruz kalınan bilginin gerçekliğini sorgulamalarını sağlamak için medya okuryazarlığı eğitimi yaygınlaştırılabilir. Literatürde medya okuryazarlığı eğitiminin bireylerin farkındalık düzeyini arttırdığı yönünde bulguların (örn., Aydemir, 2019; Karataş, 2017) mevcut olması bu görüşü desteklemektedir.

Bireylerin üyesi oldukları gruplarla güçlü özdeşimleri ile ilişkili olarak dış grup olarak algıladığı gruplara karşı ötekileştirici, ayrımcı söylem ve davranışlar sergileyebildiğinin belirlenmesi, bu önyargılı tutumlarla başa çıkmaya dair sosyal kimlik çerçevesinde bazı önerilerde bulunmaya katkı sağlamaktadır. Örneğin; literatürde bireylerin iç ve dış gruplarının birleştiği bir *üst kimlik/ortak kimlik* oluşturulmasının veya bu ortak kimliğe yapılan vurgunun, bireylerin önyargılarını azaltabileceğine yönelik bulgular mevcuttur (örn., Baysu ve Duman, 2016; Dovidio ve ark., 2004; Güler, 2019; Mannarini, Talo ve Rochira, 2016) ve bulgular, sosyal kimliğin nasıl birleştirici olabileceğini göstermektedir. Dini, dilsel, kültürel birçok ortak kimlik çatısı altında birleşen bireylerin, artık bir dış grup olarak göremedikleri diğer üyelere yönelik nefret söylemleri ve davranışlarında da azalma olacağı düşünülmektedir. Ayrıca tüm grupları aynı çatı altında toplayabilecek “insan kimliğine” dair tekrar eden bir vurgu ve buna yönelik farkındalık eğitimleri de bu sorunla başa çıkmada etkili olabilecek yollardan biri olabilir.

Sosyal kimlik çerçevesinde bir diğer düzenlemenin ise kitle iletişim araçları konusunda yapılabileceği düşünülmektedir. Şöyle ki; medya kanallarında failin sosyal kimliğine yapılan vurgunun, failin tüm grubuna yönelik algıları etkileyebileceğinin göz önüne alınmasının; meydana gelen olumsuz bir olayda (örn; taciz, gasp gibi suçlar) bireyin sosyal kimliğinin ön plana çıkarılacak ve etiketleyici olacak şekilde sunulmamasının oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir. Örneğin; bazı haber sitelerinde yer alan “*Roman vatandaşlar kavga etti..*” (Hürriyet, 2018), “*...Suriyelilerin açtığı kaçak hastaneye baskın düzenlendi*” (Milliyet, 2020) gibi başlıkların, bireylerin sosyal gruplarla ilgili kalıpyargılarının oluşması veya pekişmesine zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle kitle iletişim araçlarının sosyal kimliği ön plana çıkarma hususunda daha duyarlı davranmaları için yasal olarak düzenlemeler yapılmasının ve/veya yayıncılara eğitimler verilerek bu konu hakkında bilinçlenmelerinin sağlanmasının oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir.

Var olan sosyal sistemlerin devamını sağlamak amacıyla bazı dezavantajlı gruplara yönelik önyargı ve ayrımcılığın meşrulaştırılması ve bireylerin iç gruplarının hiyerarşik olarak üst konumda bulunma arzusu ile ilişkili nefret suçları ve söylemlerini bu bilgileri analiz ederek azaltmak mümkündür. Bu bağlamda öncelikle grup üyelerinin diğer grupların konumlarına ve onların bu konumda olma nedenlerine ilişkin meşrulaştırıcı ve stereotipleştirici ifadelerinin değiştirilmesi için çaba harcamanın etkili olacağı düşünülmektedir. Örneğin; maddi durumu düşük olanların “*tembel*” oldukları için bu durumda olduklarına; kadınların “*duygusal*” oldukları için yönetim işlerinde yer almamaları gerektiğine dair düşünce ve inançlar, sistemi ve baskın konumu meşrulaştırıcı kalıpyargılardır. Sistemi, kaynak ve rol bölüşümünü meşrulaştırıcı algıların toplumsal düzeyde değişime uğraması için öncelikle gruplara atfedilen kalıpyargısal ifadelerin değiştirilmesi için çabalamak etkili olacaktır. Bunun için başta tüm kurum ve kuruluşların (siyasi, sosyal, kültürel vb.), yayın organlarının kalıpyargısal ifadelerden kaçınması ve bu algıları yıkmak için çabalaması gerekmektedir. Dilde başlayan bu değişim ve kalıpyargılara sürekli maruz kalmama ile başlayan sürecin, gruplar arası eşitliğe dair farkındalık kazandırma çalışmaları ile devam etmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Nitekim literatürde gruplar arası eşitliğe ilişkin eğitim programlarının, katılımcıların eşitliğe ilişkin farkındalıklarını ve eşitlikçi tutumlarını arttırdığına dair bulgular (örn., Acar-Erdol ve Gözütok, 2019; Kafalı, 2020), bu görüşü destek sağlamaktadır

Engellenme-Saldırganlık ve Günah Keçisi Kuramlarına göre bireyler bazen yaşadıkları öfke ve hayal kırıklığı sonucunda bazı grup üyelerine saldırgan söylem ve davranışlarda bulunabilmektedir. Üstelik çoğu zaman kendilerini öfkeleniren birey veya olaylardan ziyade bir azınlık grubu hedef olarak seçerek öfkelerini bu gruba yönlendirebilmektedir. Bu şekilde meydana gelen nefret söylemleri ve suçları, bireylerin öfkelerini davranışa dönüştürmemeleri ve öfkelerinin nedenlerine ilişkin çıkarımlarında hatalar

yapabileceklerinin farkına varmaları sağlanarak azaltılabilir. Öfke kontrol terapileri ve eğitimleri, öfkenin nedenlerine ilişkin atıflarda yapılan hatalara ilişkin bilgilendirme, toplumsal olarak azınlık olan grupların kolayca öfkenin hedefi olabildiğine ve suçlanabildiğine dair örnekler sunarak farkındalık sağlama, bu konuda yapılabileceklerin yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde öfke kontrol eğitimlerinin bireylerin öfkelerini kontrol altına almaları ve bunu şiddete dönüştürmemeleri konusunda etkili olduğu yönünde bulgular mevcuttur (örn., Avcıoğlu, 2019; İskit, 2019). Bu ve benzeri eğitimlerin içeriklerinin gruplar arası bağlama adapte edilerek uygulanmasının; çeşitli zorluklardan kaynaklanan negatif duyguların, negatif gruplar arası davranışlara nasıl kolayca dönüşebildiğinin anlaşılmasını sağlamanın; dezavantajlı grupların bu zorluğun kaynağını oluşturmadığına dair bilgilendirme çabalarının; özellikle ekonomik kriz ve zorluk dönemlerinde meydana gelen gruplar arası olumsuz ilişkileri iyileştirmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu önerilere ek olarak literatür incelendiğinde kaynağı ne olursa olsun her türlü önyargı ile başa çıkma noktasında etkili olan bazı yöntemlerin mevcut olduğu da görülmektedir. Bu yöntemler; *empati, gruplar arası olumlu temas ve eğitimidir*. Empatinin, çeşitli gruplara yönelik önyargıları azaltma ve yerine daha olumlu tutumlar geliştirme için önemli bir rol oynadığına dair birçok bulgu mevcuttur (örn., Ekşi ve ark., 2020; Hürriyetoğlu, 2019; Temiz ve Öztürk, 2019). Gruplar arasında olumlu bir temas sağlamanın, önyargıları azaltma ve daha olumlu tutumlar gelişmesine katkı sağlama noktasında bir diğer etkili yol olduğu görülmektedir. Gruplar arası temas, *Sosyal Temas Kuramı* (Allport, 1954; aktaran Pettigrew, 1998) ile başlayan ve günümüze değin geliştirilerek ve çeşitlenerek gelmiş olan temas kuramlarının önyargıları azaltmak için önermiş olduğu bir yöntemdir. Bu kapsamda elde edilen bulgular (örn., Çalışkan, 2019; Durmaz, 2015; Padır, 2019; Turner ve Crisp, 2010; Visintin ve ark., 2016), hem doğrudan hem de dolaylı sosyal temasın (*hayali temas ve yayımlacı temas*) önyargıları azaltma noktasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Eğitim ise birçok olumsuz davranışın değiştirilmesinin, birçok konuda farkındalık ve duyarlılık düzeyinin artırılmasının, istendik davranışların kazanılmasını sağlamanın etkin bir yoludur. Tüm gelişme ve ilerlemelerin temelinde yer alan eğitim, psikoloji alanında da oldukça yaygın ve etkili şekilde kullanılmakta; birçok olumsuz tutum ve davranış hakkında farkındalık sağlamak ve onları değiştirmek için çeşitli programlar oluşturulmaktadır. Bu programların istendik sonuçlar verdiğine dair birçok araştırma bulgusu mevcuttur. Örneğin; bir araştırmada katılımcılara kültürel farkındalığı sağlamak amacıyla bir eğitim verilmiş; eğitim sonunda deney grubundaki katılımcıların, kontrol grubuna kıyasla, etnik-merkezcilik puanlarının azaldığı ve kültürel farkındalıklarının arttığı bulgulanmıştır (Topcu, 2019). Bir diğer çalışmada katılımcılara obezitenin nedenleri ve obez bireylerin toplumsal düzeyde yaşadıkları zorluklara dair verilen bir farkındalık eğitiminin, obez bireylere yönelik önyargı üzerinde anlamlı bir düşüşe sebep olduğu saptanmıştır (Yılmaz, 2018). Çocuklarla yürütülen birçok araştırmada “Farklılıklara Saygı Eğitimi”nin, çocukların farklı kültürlere, farklı değerlere yönelik saygı düzeylerini anlamlı şekilde arttırdığı belirlenmiştir (örn., Topçubaşı, 2015; Yıldız, 2018). Ayrıca kültürel farklılığın bir tehdit olmadığı hatta aksine farklı kültürel değerlerin ve inançların zenginlik olduğu vurgusunun da oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Eğitim sistemine de dahil edilebilecek olan “farklılık=zenginlik” algısıyla yetişen bir neslin, nefret söyleminde bulunması ve nefretle hareket ederek başka bireylere zarar verme olasılığının da azalacağı düşünülmektedir.

Bu başlık altında nefret söylemlerini ve suçlarını azaltmak için önerilen çözümler, genel olarak bu çalışmada ele alınan sosyal psikoloji kuramları çerçevesinde sunulmaya çalışılmıştır. Burada asıl amaçlanan gruplar arası ilişkilerin dinamiğine dair önemli bilgiler sunan bu kuramlardan, olumsuz gruplar arası ilişkilerin azaltılması için de faydalanılabileceğini göstermektir. Ancak sosyal ilişkiler, birçok farklı faktörün etkileşimi sonucu meydana geldiği için bu kuramların ve onlara dayanarak önerilen çözümlerin de bir

bütünün parçaları olarak ele alınmasının önem arz ettiği düşünülmektedir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa nefret söylemleri ve suçlarıyla etkin bir mücadele için çok yönlü, birçok kuramsal bilgiyi entegre eden önleme ve müdahale programlarının geliştirilmesinin oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Nefret söylemleri ve nefret suçları küresel bir sorundur. Bu sorunun üstesinden gelmek için çok yönlü ve kapsamlı çözümler gerekmektedir. Mevcut çalışmanın amacı, nefret söylemleri ve nefret suçlarıyla ilişkili sosyal psikolojik değişkenlerle ilgili bilgi vermek ve bu doğrultuda nefret söylemlerini ve suçlarını azaltmaya yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır. Bu çerçevede sosyal kimlik, gerçekçi çatışma, tehdit algısı, engellenme, günah keçisi haline getirme, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi, nefret söylemleri ve suçlarıyla ilişkili olarak incelenmiştir. Ayrıca nefret söylemleri ve suçlarını azaltmak için farkındalık eğitimleri, olumlu bir sosyal temasın sağlanması, medya okuryazarlığı eğitiminin yaygınlaştırılması, gruplar arası eşitliğin vurgulanarak desteklenmesi, kalıpyargısal ifadelerin kullanımının azaltılması yönünde bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Ancak burada dile getirilen nedenler ve çözümlerin de tek başına ele alınmaması, bir bütünün parçaları olarak düşünülmesi ve kapsamlı müdahale programları oluşturulurken her birinin katkısının değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Nefret suçları ve söylemleriyle en etkin mücadele ise psikoloji, eğitim, sosyoloji, iletişim, siyaset gibi birçok alanın ortak çalışması ve çok yönlü çözümler üretmesiyle mümkündür. Bu amaçla birçok alanın düzenlenmesi, kurumlar ve bireyler arası işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. Örneğin; gruplar arası ilişkileri iyileştirmeye yönelik düzenlemelerin yapılabileceği temel alanlardan biri hukuktur. Nefret söylemi ve nefret suçlarıyla etkin biçimde mücadele etmek için öncelikle bu kavramların anayasal düzlemde net bir şekilde tanımlanması ve kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

Nefret söylemleri ile mücadele konusunda bir diğer önemli nokta ise internet ortamındaki düzenlemelerdir. Günümüz küresel dünyasında nefret söylemleri özellikle internet ve sosyal medya aracılığıyla hızla diğer insanlara aktarılabilmektedir. İnternet tarafından sağlanan anonimlik ve devinim, nefret söylemlerinin yaygınlaşmasında bir etkidir (Banks, 2010). Bu nedenle yasal düzenlemelerin yanı sıra internete ilişkin çeşitli düzenlemeler de nefret söylemlerinin azalmasında etkili olacaktır. Bu konuya ilişkin düzenlemelerin hükümetlerin, kurumların ve tüm vatandaşların ortak çabası ve işbirliği ile oluşturulması ve buna uygun davranılmasının oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak nefret suçuna veya söylemine maruz kalmanın sonuçlarından bir diğeri de bireysel düzeyde fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacın artmasıdır. Bu nedenle disiplinler arası ve sosyal psikoloji bakış açısıyla hazırlanacak önleme ve müdahale programları, bireylerin sağlığına katkıda bulunarak bireysel düzeyde ve sağlık hizmetine duyulan ihtiyacı azaltarak toplumsal düzeyde olumlu sonuçlar getirme olasılığı barındırmaktadır. Mevcut derleme çalışmasında, nefret söylemlerine ve suçlarına zemin hazırlayan sosyal psikolojik değişkenler incelenmiş ve bu değişkenlere dayanarak bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Nefret söylemlerini ve suçlarını nedenleri, sonuçları ve azaltmaya yönelik çözüm önerileriyle birlikte ele alan bu çalışmanın, bu kapsamda bilgi sahibi olmak isteyen araştırmacılara, ilgili literatüre ve bu yönde geliştirilecek önleme ve müdahale programlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Acar-Erdol, T. ve Gözütok, F. D. (2019). Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 18(4), 1497-1519.

- Alğan, T .C. ve Şensever F. L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- Alorainy, W., Burnap, P., Liu, H. ve Williams, M. L. (2018). “The enemy among us”: Detecting cyber hate speech with threats-based othering language embeddings. *ACM Transactions on the Web*, 9 (4), 1-26.
- Alp, H. (2018). Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemin yerel medyada yeniden üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5 (15), 22-37.
- Antebi-Gruszka, N., Mor, Z. ve Shilo, G. (2019). Mental distress, well-being, and stress-related growth following an anti-LGBQ hate crime among LGBQ young adults in Israel: The effect of familiarity with the victims and the mediating role of emotional support. *Journal of Homosexuality*, 1–19.
- Armutçu, O. (2016, 2 Kasım). İlk kez nefret suçları tanımlandı. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ilk-kez-nefret-suclari-tanimlandi-40265961>, (Erişim Tarihi: 22.03.2020).
- Austin, D. E. J. ve Jackson, M. (2019). Benevolent and hostile sexism differentially predicted by facets of right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Personality and Individual Differences*, 139, 34–38.
- Avcıoğlu, S. (2019). *Lise öğrencilerine verilen öfke kontrol eğitiminin şiddet eğilimine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aydemir, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı medya okuryazarlığı eğitiminin öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarına etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Banks, J. (2010). Regulating hate speech online. *International Review of Law, Computers and Technology*, 24 (3), 233-239.
- Baş, O. (2016). *Sosyal medyada sergilenen olumlu yahut olumsuz tutumların sosyal kimlik ile ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Baysu, G. ve Duman, Y. (2016). Why does identity matter? A two-path model to intergroup forgiveness via in-group bias and outgroup blame. *Psychological Research*, 19 (1), 43 – 51.
- Berkowitz, L. (1989). Frustration-Aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106 (1), 59-73.
- Bilewicz, M. ve Krzeminski, I. (2010). Anti-Semitism in Poland and Ukraine: The belief in Jewish control as a mechanism of scapegoating. *International Journal of Conflict and Violence*, 4(2), 234 – 243.
- Bilewicz, M., Soral, W., Marchlewska, M. ve Winiewski, M. (2015). When authoritarians confront prejudice. differential effects of SDO and RWA on support for hate-speech prohibition. *Political Psychology*, 38(1), 87–99.
- Boeckmann, R. J. ve Turpin-Petrosino, C. (2002). Understanding the Harm of Hate Crime. *Journal of Social Issues*, 58(2), 207–225.
- Breuer, J. ve Elson, M. (2017). Frustration-Aggression Theory. P. Sturmeý (Ed.). *The Wiley Handbook of Violence and Aggression* içinde (s. 1-12). Chichester: Wiley Blackwell.
- Bulunmaz, B. (2015). Yeni medyada nefret söylemi ve üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 73-88.
- Bustillos, A. ve Silván-Ferrero, M. (2013). Attitudes toward peers with physical disabilities at high school: Applying the integrated threat theory. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 56(2), 108-119.
- Cichocka, A., Dhont, K. ve Makwana A. P. (2017). On self-love and outgroup hate: Opposite effects of narcissism on prejudice via social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *European Journal of Personality*, 31, 366–384.

- Cowan, G., Heiple, B., Marquez, C., Khatchadourian, D. ve McNevin, M. (2005). Heterosexuals' attitudes toward hate crimes and hate speech against gays and lesbians. *Journal of Homosexuality*, 49(2), 67–82.
- Craig-Henderson, K. ve Sloan, L. R. (2003). After the hate: Helping psychologists help victims of racist hate crime. *Clinical Psychology Science and Practice*, 10 (4), 480-490.
- Croucher, S. M. (2013). Integrated threat theory and acceptance of immigrant assimilation: An analysis of Muslim immigration in Western Europe. *Communication Monographs*, 80(1), 46-62.
- Çakar, B. (2015). Avrupa ve ABD’de artan salgın: Nefret suçu. *The Global A Journal of Policy and Strategy*, 1 (2), 91-113.
- Çalışkan, S. (2019). *Ev sahibi halkın Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu: İstanbul; Sultanbeyli-Kadıköy ilçeleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Çomu, T. (2012). *Video paylaşım ağlarında nefret söylemi: Youtube örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Daftary, A. M., Devereux, P. ve Elliott, M. (2020). Discrimination, depression, and anxiety among college women in the Trump era. *Journal of Gender Studies*, 1-14.
- Demirbaş, T. (2017). Nefret söylemi ve nefret suçları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19, 2693-2701.
- Dondurucu, Z. B. (2018). Yeni medyada cinsel kimlik temelli nefret söylemi: İnci sözlük örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1376-1405.
- Dovidio, J. F., ten Vergert, M., Stewart, T. L., Gaertner, S. L., Johnson, J. D., Esses, V. M., Riek, B. M. ve Pearson, A. R. (2004). Perspective and prejudice: Antecedents and mediating mechanisms. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(12), 1537–1549.
- Durmaz, A. (2015). *Alevi ve Sünnilerde sosyal kimlik ve önyargı (Malatya ili örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Ekşi, H., Memur, K. H. N., Yalın, S. H. ve Dinç, S. (2020). Sosyal mesafe ve maneviyat arasındaki ilişkide empati ve toplumsal baskınlığın aracı rolü: Suriyelilere yönelik karma bir çalışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24 (2), 257-276.
- Ekşi Sözlük, (2020). <http://www.eksisozluk.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 22.03.2020).
- Elçi, D. Ö. (2018). Ayrımcılık, nefret söylemi/suçları ve transfobi ile damgalanan trans kadınlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 532-542.
- Erdem, E. (2016). *Eşcinsel insan hakları: Sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma, yükleme karmaşıklığı açısından bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Feddes, A. R. ve Jonas, K. J. (2020). Associations between Dutch LGBT hate crime experience, well being, trust in the police and future hate crime reporting. *Social Psychology*, 51, 171-182.
- Fırat, M. (2019). *Turks' prejudice against Kurds and Syrians: The role of contact, identification, and threat* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Glotfelter, M. A. ve Anderson, V. N. (2017). Relationships between gender self-esteem, sexual prejudice, and trans prejudice in cisgender heterosexual college students. *International Journal of Transgenderism*, 18(2), 182–198.
- Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.) *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* içinde (s. 17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Green, D. P., Glaser, J. ve Rich, A. (1998). From lynching to gay bashing: The elusive connection between economic conditions and hate crime. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 82-92.
- Green, D. P., McFalls, L. H. ve Smith, J. K. (2001). Hate crime. *Annual Review of Sociology*, 27, 479-504.
- Güler, M. (2019). Ortak iç-grup kimliği, gruplararası temas ve algılanan tehditlerin Suriyeli bireylere yardım etme niyeti üzerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 916-938.
- Gürbüz, H. C. (2019). *Sosyal baskınlık yönelimi, otoriteryanizm ve değerlerin savaşa yönelik tutumlarla ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Gürel, D. K. (2019). *The predictors of attitudes toward divorced women: Ambivalent sexism and system justification* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Hadarics, M. ve Kende, A. (2018). The dimensions of generalized prejudice within the dual-process model: The mediating role of moral foundations. *Current Psychology*, 37, 731-739.
- Hogg, M. A. ve Abrams, D. (1998). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. Londra: Routledge.
- Hürriyet. (2018, 30 Mayıs). *Burhaniye'de Roman vatandaşlar kavga etti: 7 yaralı*. <https://www.hurriyet.com.tr/burhaniyede-roman-vatandaslar-kavga-etti-7-ya-40851991>, (Erişim Tarihi: 22.03.2021)
- Hürriyetoğlu, H. (2019). *Gruplar arası tehdit ve empatinin Suriyeli göçmenlere yönelik açık ve örtük tutumlar üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İnci Sözlük, (2020). <http://www.incisozluk.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 22.03.2020).
- İskit, Y. (2019). *Beş basamaklı öfke kontrol eğitiminin yetişkinlerdeki öfke düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul.
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-27.
- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919.
- Kafalı, B. (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinde öğretmen eğitimi: Mor Sertifika örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Kaos. (2019). *2018 yılında Türkiye'de gerçekleşen homofobi ve transfobi temelli nefret suçları raporu*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Kapralski, S. (2016). The evolution of anti-Gypsyism in Poland: From ritual scapegoat to surrogate victims to racial hate speech? *Polish Sociological Review*, 56(1), 101-117.
- Karamete, F. (2019). *Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Karataş, A. (2017). *Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve eğitim fakültelerine yönelik bir "medya okuryazarlığı" eğitim programı tasarısı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koçak, M. (2019). *Mağdurun özelliklerinin nefret suçuna yönelik tutumlar üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Kurt, G. (2019). Yeni medyada nefret söylemi: Youtube'da Suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemi üzerine bir araştırma. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 5 (1), 1-20.

- Lundy, B. D ve Darkwah, K. (2018). Measuring community integration of lusophone West African immigrant populations through needs assessment, human security, and realistic conflict theory. *International Migration and Integration*, doi: 10.1007/s12134-018-0551-7
- Man, F. (2016). "Günah Keçileri" ya da "Olağan Şüpheliler" olarak Suriyeliler. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1147-1170.
- Mannarini, T., Talo, C. ve Rochira, A. (2016). How diverse is this community? Sense of community, ethnic prejudice and perceived ethnic heterogeneity. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 27(3), 181–195.
- Milliyet. (2020, 17 Haziran). *Esenyurt'ta Suriyelilerin açtığı kaçak hastaneye baskın düzenlendi*, <https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/esenyurttasuriyelilerinactigi-kacak-hastaneye-baskin-duzenlendi-video-6237257>, (Erişim tarihi: 22.03.2021).
- Monteith, M. J. ve Hildebrand, L. K. (2019). Sexism, perceived discrimination, and system justification in the 2016 U.S. presidential election context. *Group Processes and Intergroup Relations*, 1-16.
- Obermaier, M., Hofbauer, M. ve Reinemann, C. (2018). Journalists as targets of hate speech. How German journalists perceive the consequences for themselves and how they cope with it. *Studies in Communication and Media*, 7 (4), 499-524.
- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi temelli ayrımcılık ve önyargı karşıtı argümantasyona katkı: “Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye ekonomisi” raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(90), 125-146.
- Öztekin, H. (2015). Yeni medyada nefret söylemi: Ekşi Sözlük örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 925-936.
- Padır, M. A. (2019). *Examining xenophobia in Syrian refugees context: The roles of perceived threats and social contact* (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Passini, S. ve Morselli, D. (2016). Blatant domination and subtle exclusion: The mediation of moral inclusion on the relationship between social dominance orientation and prejudice. *Personality and Individual Differences*, 89, 182–186.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Reviews of Psychology*, 49, 65-85.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763.
- Quinton, W. J. (2019). Unwelcome on campus? Predictors of prejudice against international students. *Journal of Diversity in Higher Education*, 12(2), 156–169.
- Roussos, G. ve Dovidio, J. F. (2020). Tolerating hate: Racial bias, freedom of speech, and responses to hate crimes. R. J. Sternberg (Ed.) *Perspectives on hate: How it originates, develops, manifests, and spreads* içinde (s. 225–249). Washington: American Psychological Association.
- Sakallı-Uğurlu, N., Uğurlu, O. ve Eryılmaz, D. (2019). The relationships among attitude toward gay men and lesbians, system justification, social contact, political orientation and gender. *Nesne*, 7(14), 19-33.
- Serbes, F. (2017). *LGBT bireylerle sosyal temas biçimleri, otoriterlik, sosyal baskınlık yönelimi, ilişkisel benlik ve sistemi meşrulaştırmanın homofobiyle ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Sert, N. Y. ve Turhan, Ş. B. (2019). Türkiye’de romanlara yöneltilen nefret söyleminin Romanlar tarafından algılanma biçimi: Roman üniversite öğrencileri üzerine nitel bir çalışma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (3), 535-559.
- Sezen, S. (2019). *Cinsiyetler arası statü farkına sosyal kimlik ve sistemi meşrulaştırma kuramları açısından bir bakış* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

- Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R. ve Sherif, C. W. (1961). *Intergroup conflict and cooperation*. Norman: University of Oklahoma Book Exchange
- Sidanius, J., Pratto, F., Martin, M. ve Stallworth, L. M. (1991). Consensual racism and career track: Some implications of social dominance theory. *Political Psychology*, 12(4), 691-721.
- Stephan, W.G. ve Stephan, C. W. (2000). *An integrated threat theory of prejudice*. Oskamp, S. (Ed). Reducing prejudice and discrimination içinde (s. 23-47). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tajfel, H. ve Turner, J., (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. The social psychology of intergroup relations içinde (s. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Tapan, İ. (2019). *Suriyeli mültecilerin Malatya'da coğrafi dağılışı ve sosyo-ekonomik etkileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taşdelen, B. (2020). Twitter'da Suriyeli mültecilere karşı çevrimiçi nefret söylemi: #suriyelileriistemiyoruz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11 (2), 562-575.
- Temiz, S. ve Öztürk, M. (2019). Empatinin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki etkisi: Gençler üzerine bir araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 23 (80), 483-498.
- Topcu, B. G. (2019). *Hemşirelik öğrencilerinin etnikmerkezcilik düzeyine kültürel farkındalık eğitiminin etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Topçubaşı, T. (2015). *Farklılıklara saygı eğitim programının öğrencilerin farklılıklara saygı düzeyine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Toper, M. ve Cengiz, A. A. (2019). Kişilik, sosyal baskınlık ve önyargı: Eski hükümlülere yönelik bir inceleme. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1757-1786.
- Toprak, M. (2018). *Sosyal medyada Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi: Twitter örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Turner, R.N. ve Crisp, R.J. (2010). Imagining intergroup contact reduces implicit prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 49, 129-142.
- Ünür, M. Z. (2018). *Suriyeli sığınmacı algısı ve Türkiye'de milliyetçilik: Ekşi Sözlük örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.
- Vedeler, J. S., Olsen, T. ve Eriksen, J. (2019). Hate speech harms: A social justice discussion of disabled Norwegians' experiences. *Disability and Society*, doi:10.1080/09687599.2018.1515723
- Velasco Gonzalez, K., Verkuyten, M., Weesie, J. ve Poppe, E. (2008). Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory. *British Journal of Social Psychology*, 47(4), 667-685.
- Visintin, E. P., Voci, A., Pagotto, L. ve Hewstone, M. (2016). Direct, extended, and mass-mediated contact with immigrants in Italy: their associations with emotions, prejudice, and humanity perceptions. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(4), 175-194.
- Walters, B., Brown, R. ve Wiedlitzka, S. (2016). *Causes and motivations of hate crime*. Manchester: Equality and Human Rights Commission.
- Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayınları
- Wikipedia. (2021). *Holokost*, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Holokost>, (Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- Wilkinson, W. W. ve Peters, C. S. (2017). Evaluations of antigay hate crimes and hate crime legislation: Independent and differentially predicted. *Journal of Homosexuality*, 65(6), 797 - 813.

- Yanbolluoğlu, Ö. (2018). *Suriyeli Mültecilere Yönelik Duygular Ve Algılanan Sosyal Mesafede, Gruplar Arası Pozitif Ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplar Arası Tehdit ve Gruplar Arası Kaygının Rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yaşa, H. (2017). *Nefret söylemi inşasında sosyal medyanın rolü: Ekşi Sözlük örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Yazıcı, T. (2016). Yeni medyanın nefret dili: Suriyeli mültecilerle ilgili Ekşi Sözlük örneği. *Global Media Journal*, 7(13), 115-136.
- Yıldız, Ö. T. (2018). *5-6 yaş grubu için geliştirilen aile katılımlı farklılıklara saygı programının çocukların farklılıklara saygı düzeyine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, C. Y. (2018). *Obezite farkındalık eğitiminin beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin kilofobi düzeyleri ve kilolu bireylere yönelik tutumları üzerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.